

університету імені Михайла Коцюбинського. (спеціальність 014.01 Середня освіта (Українська мова і література). **Наукові інтереси:** *Методика навчання літератури.*

Софія Дітковська
Наук. керівник – ст. викл. Пойда О.А.

ВІРТУАЛЬНА ЕКСКУРСІЯ НА УРОЦІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ (НА МАТЕРІАЛІ ЖИТТЄПИСУ ЛЕСІ УКРАЇНКИ У 10 КЛАСІ)

Анотація. *У статті окреслено методичні рекомендації щодо проведення віртуальної екскурсії на уроках української літератури, де вивчається життєпис Лесі Українки. Особливу увагу звернено на фільм «7 чудес Волині», автором сценарію та режисер якого є Віталій Герасимлюк. Закцентовано на тому, що завдяки візуальній екскурсії увага та уява учня переноситься до тієї епохи, в яку жив і творив митець, відтак є можливість осмислити його життєвий і творчий простір.*

Ключові слова. *Інноваційні технології, віртуальна екскурсія, Леся Українка, життєпис, Волинь, фільм.*

Annotation. *The article outlines methodological recommendations for conducting a virtual excursion in Ukrainian literature lessons, where the biography of Lesya Ukrainka is studied. Particular attention is paid to the film "7 Wonders of Volhynia", the author of the script and director of which is Vitaliy Gerasymlyuk. It is emphasized that thanks to the visual excursion, the student's attention and imagination are transferred to the era in which the artist lived and created, therefore there is an opportunity to comprehend his life and creative space.*

Keywords: *Innovative technologies, virtual tour, Lesya Ukrainka, biography, Volyn, film.*

Постановка проблеми. *Дистанційне навчання створює передумови для інтенсифікації інноваційних технологій, які, на*

думку А. Віннічук, уможлиблюють «модельовання креативного освітнього середовища, сприятливих умов для творчості, реалізації природної суті й соціальних потреб людини» [1, с. 36]. Цікавими й цілком доречними стають віртуальні екскурсії, потенціал яких розширюється у зв'язку із тим, що учні зможуть віртуально побувати у визначних місцях життя та творчості митців незалежно від свого географічного розташування, тобто учні із Вінниці можуть миттєво перенестися на простори Полтавщини, Київщини, Львівщини тощо.

Аналіз досліджень. О. Коваленко пише, що під віртуальною екскурсією варто розглядати «мультимедійну панораму, в яку можна помістити відео, фото, графіку, текст, гіпервідсилання» [3, с. 96]. Для порівняння, О. Чуча подає таке визначення вказаному поняттю: «віртуальна екскурсія – організована підбірка фото та відео зображень про видатні місця, іноді з текстовим або аудіосупроводом та засобами навігації; також – перегляд такої підбірки» [5, с. 222]. Найбільш доцільним нам видається визначення А. Дробіна, який вважає, що віртуальна екскурсія – «це така форма організації освітнього процесу, що передбачає наочну демонстрацію цифровими засобами віртуального відображення реально існуючих об'єктів (парків, музеїв, галерей, курортів, виробничих або природних об'єктів, пам'яток)...» [2, с. 241].

Варто звернути увагу на думку О. А. Пойди про те, що «віртуальну екскурсію як форму уроку чи позакласного заходу слід віднести до такої доволі поширеної категорії нестандартних уроків як «уявні екскурсії», назва якої підказана темою і специфікою навчального матеріалу. За своєю дидактичною метою ці заняття можуть бути віднесені, як правило, до уроків засвоєння нових знань, коли вчитель, перетворюючись на екскурсовода, «проводить» школярів-туристів по визначних місцях чи запрошує завітати до уявного музею» [4, с. 59].

Метою статті є окреслення найефективніших методів та прийомів проведення віртуальної екскурсії під час вивчення життєпису Лесі Українки у 10 класі.

Виклад основного матеріалу. Леся Українка (1871–1913рр.) – видатна українська поетеса, перекладачка, громадська та культурна діячка, фольклористка, публіцистка тощо. Її внесок у різні суспільні сфери на скільки визначний, що до зволяє говорити про неї як про одну із найвидатніших діячок кінця ХІХ–початку ХХ століття. До вивчення її творчості школярі звертаються, починаючи із початкової школи, зокрема у 2-му класі читають казки письменниці, і поступово поглиблюють знання творчості та життєпису у 6, 7 та 10 класах.

У 10-му класі учні повторюють та вдосконалюють знання життєпису письменниці, а також вивчаються такі твори, як «*Contra spem spero!*», «Слово, чому ти не твердая криця...», «Мріє, не зрадь», «Стояла я і слухала весну...», «Лісова пісня».

Учитель повинен узагальнити важливі факти із життя письменниці, не вдаючись до надто дрібних деталей. Акцент, звісно, варто зробити на юних роках майбутньої письменниці. Так, при вивченні життєпису доцільним буде наголосити, де у коли народилася авторка.

Детальну увагу варто присвятити її батькам, адже Мати, Ольга Драгоманова-Косач – дворянка за походженням, поетеса й дитяча письменниця під псевдонімом Олена Пчілка, була активісткою українського жіночого руху, видавала альманах «Перший вінок». Батько Петро Косач також був високоосвічений, любив літературу та був юристом за освітою. Важливу роль у становленні письменниці також відіграв дядько Михайло Драгоманов. Крім цього, педагог повинен відзначити, що в сім'ї Косачів виховувалося 6 дітей в українських традиціях, у дружбі та злагоді.

Ще одне важливе питання при розгляді життєпису авторки – її вміння, хист та характер. Дівчина була напрочуд

талановита, навчилася читати у віці 4-ох років, із 12-ти почала самостійно вивчати іноземні мови, причому у значній кількості (знала понад 10 мов). А перший вірш Леся Українка написала, коли їй було 9 років під впливом подій, що трапилися із її тіткою, яку відправили на заслання через участь у революційних рухах («Надія»).

У вільному доступі на сьогодні є низка віртуальних екскурсій музеями Лесі Українки, що розташовані у різних містах України – у Києві, Новоград-Волинську, Ялті тощо. Але зважаючи на те, що в основі драми-феєрії «Лісова пісня», яку вивчають учні у 10-класі лежить полісько-волинський фольклор детальніше варто зосередити увагу на Волині: у Новограді-Волинському (1871 – весна 1879), Луцьку (весна 1879 – травень 1882), у селі Колодяжне (з травня 1882), що під Ковелем. Тому, на наш погляд, найбільш доцільно використати віртуальну екскурсію до літературно-меморіального музею у с. Колодяжне Ковельського району Волинської області, що доступний за посиланням: <https://surl.lu/eqlbzs>.

Сюди Леся переїхала 11-річною дівчинкою і прожила до 36 років. Саме на основі вражень від місцевої природи було написано драму-феєрію «Лісова пісня». Про те ж Колодяжне Леся писала, що «ніде так не добре, як удома, і робота тут найліпше робиться». Низку поезій, драматургії, публіцистики авторка також написала тут.

Вказана екскурсія є частиною фільму «7 чудес Волині», автор сценарію та режисер фільму Віталій Герасимлюк. Тривалість вказаної віртуальної екскурсії – 7 хвилин, що дозволяє у короткий час презентувати учням будинок-садибу письменниці, предмети побуту, меблі, якими користувалася сім'я Косачів. Привертає також увагу легка художня форма подачі матеріалу, що близька учням 6-го класу.

Розглянемо детальніше потенціал вказаної екскурсії. На початку ролику наголошується, де саме розташований музей та які особливості цього краю: «Волинь – край блакитних озер,

лісових пуцц, край казкової поліської природи і живої пісні. Рай, що був цілющим джерелом, з якого Леся Українка черпала свою наснагу. Геніальна, високоосвічена жінка, інтелектуалка, філософ, публіцист, людина надзвичайної сили волі написала на Волині близько 80 творів. На основі волинського фольклору вона створила невмирущу драму-феєрію «Лісова пісня» (<https://surl.lu/eqlbzs>).

Учні побачать, з яких будинків складається музейний-садиба (зокрема комплекс музейних споруд: «Білий» будинок, «Сірий» будинок і літературний музей з експозиціями про життя і творчість поетеси), а також шлях до цих будинків. Для того, аби картина була більш повною, відеоряд доповнений старими фотознімками, що допомагають передати колорит будівель безпосередньо, коли там проживала сім'я Косачів.

У ході екскурсії школярі побачать експозицію музеїв та почують короткі коментарі, що вважаємо необхідним для учнів старшого шкільного віку, що дозволить їм більше дізнатися про різноманіття посуду, меблів тощо, якими користувалися українців наприкінці ХІХ століття: «[сірий будинок] має три кімнати, кухню, дві веранди. У вечірні години кімнату освітлювала підвісна лампа, підсвічник зі свічками... На маленькому столику – меморіальні речі: шкатулка Лесі Українки з гудзиками, з голками, з гачком для в'язання» (<https://surl.lu/eqlbzs>).

Екскурсія плавно переходить від одного будинку до іншого, зокрема, чимало уваги приділено «білому» будинку, де в одній із кімнат була спальня та одночасно робочий кабінет Лесі Українки. Наприклад, на столі учні можуть побачити посуд письменниці, зокрема, чашки та вази, рукописи Лесі, які для збереження покладені у сучасний прозорий файл. Для того, аби додати ефекту присутності глядачів у музеї додано імітацію відкривання дверей, ніби до їх щойно зайшли відвідувачі. Таким чином, учні зможуть уявити себе в межах

реальної екскурсії, відчуті колорит будинку та в цілому особливості життя українців кінця ХІХ початку ХХ століття.

У ході озвучення маршруту також зроблено низку акцентів, на тому, де саме розміщені ті чи інші меблі, предмети побуту, що додають зображеному реалістичності: «Ліворуч від дверей – ліжко з червоного дерева. У кутку – туалетний столик з овальним дзеркалом» (<https://surl.lu/eqlbzs>).

Низка предметів в екскурсії подана таким чином, аби учні могли зрозуміти, яку роль ці предмети відігравали у житті Лесі або її сім'ї: «Біля стіни невисокий м'який диван з високою спинкою, оббитий зеленим оксамитом. В домику у різний час працювали і гостювали діячі української культури – Іван Франко, Микола Лисенко, Михайло Старицький, Модест Левицький та інші» (<https://surl.lu/eqlbzs>).

Також можемо зауважити й використання народних вірувань та традицій, наприклад годинник після смерті господаря, за народним звичаєм, більше не буде йти вперед. На одному із кадрів показаний цей годинник: «У кутку кімнати – великий годинник, він показує години смерті поетеси».

Перевага такої віртуальної екскурсії полягає у тому, що учні змогли побачити, де і як жила Леся Українка, під впливом чого написала драму-феєрію. Використання сучасних технологій виправдано насамперед через те, що садиба розташована у селі Колодяжне на Волині, тому до неї доволі складно добиратися учням з усієї України, навіть лучанам потрібно витратити близько однієї години, аби дістатися до музею.

З іншого боку віртуальні екскурсії на уроках літератури допомагають учням відчуті колорит епохи, особливості Волинського краю в цілому із його озерами, лісами, витонченою природою та багатим фольклором. Також учні можуть спробувати себе в ролі дослідників, це можливість для кожного ознайомитися з музейними експонатами, уявити, що тим чи іншим предметом могла робити письменниця.

Висновки. Аналізований матеріал, який можна використовувати як екскурсію, має й певні недоліки, зокрема, що стосується фрагментарності розповіді про останній із відбудованих споруд. Крім цього, педагог може не тільки використовувати матеріал із доступних відео, а також продумувати свої композиційно завершені віртуальні екскурсії.

Отже, використання інноваційних технологій вносить істотні зміни в діяльність педагога та розвиток учня як особистості. Таким чином, віртуальні екскурсії допомагають, у порівняно короткий проміжок часу, перенести учня до тієї епохи, в яку жив і творив митець, відтак, осмислити його життєвий і творчий простір.

Література

1. Віннічук А., Крупка В. Інноваційні технології активізації читацької діяльності школярів. *International Science Journal of Education and Linguistics*. 2024. Vol. 3. № 1. Р. 35–46.

2. Дробін А. А. Віртуальна екскурсія як форма організації освітнього процесу природничої дисципліни: методичні особливості. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 46. С. 239–243.

3. Коваленко О. В. Використання віртуальних екскурсій як сучасних форм організації навчального процесу. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 9(1). С. 94–97.

4. Пойда О. А. Особливості проведення віртуальних екскурсій на уроках української літератури (на прикладі вивчення життєпису Т. Шевченка). *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Тарас Шевченко в новітніх парадигмах наукового знання»* (м. Хмельницький, 20–21 лютого 2014 р.). Хмельницький : ХГПА, 2014. С. 58–65.

5. Чуча О. А. Віртуальні екскурсії як одна з ефективних форм організації навчального процесу на уроці літератури. *Таврійський вісник освіти*. 2014. № 1(2). С. 220–225.

Дітковська Софія Олексіївна – здобувачка СВО бакалавра факультету філології й журналістики імені

*Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (спеціальність 014.01 Середня освіта (Українська мова і література)). **Наукові інтереси:** інноваційні технології навчання на уроці української літератури.*

*Софія Дубова
Наук. керівник – к. пед. н., доц. Солодюк Н. В.*

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

***Анотація.** У статті досліджено потенціал використання інструментів штучного інтелекту (ШІ) у процесі викладання української літератури в умовах Нової української школи (НУШ). На основі аналізу сучасних наукових розвідок обґрунтовано доцільність трансформації ролі вчителя та учня в епоху генеративних нейромереж. Розкрито методіку використання ШІ не як засобу плагіату, а як завдання для розвитку навичок критичного мислення: верифікації даних, виявлення логічних помилок, порівняльного аналізу та аргументації. Запропоновано практичні сценарії уроків із використанням ChatGPT та аналогів.*

***Ключові слова:** українська література, критичне мислення, штучний інтелект, ChatGPT, медіаграмотність, Нова українська школа, цифрові інструменти, академічна доброчесність.*

***Abstract.** The article explores the potential of using artificial intelligence (AI) tools in teaching Ukrainian literature within the framework of the New Ukrainian School (NUS). Based on the analysis of current scientific research, the expediency of transforming the roles of teachers and students in the era of generative neural networks is substantiated. The methodology of*